

A N M E L D E L S E R

Pierre Charbonnier: Affluence and freedom: An environmental history of political ideas

Cambridge, Polity Press, 2021 (327 sider,
ISBN-13: 978-1-5095-4372-4)

Selv efter indtræden i klimaforandringer-nes tidsalder fortsætter miljøsociologien med at henslæbe en lettere anonym tilværelse, uden synderlig central betydning for disciplinens teoretiske diskurser. På dette punkt mimer vores erfaringer i store træk dem, som kolleger i de øvrige samfunds- og humanvidenskaber har gjort sig: Det er helt enkelt vanskeligt for disse discipliners udøvere at give et adækvat fagligt mod-svar til nutidens økologiske kriser. Med sin nye bog, oversat fra hans franske habilitations-skrift, tager Pierre Charbonnier imidlertid et vigtigt skridt i denne retning på den politiske tænkningens domæne. Det gør han gennem at foreslå og udføre en forskydning fra en mere gængs miljøideer-nes historie til en original miljømæssig teori om modernitetens epistemisk-politiske koordinater. Denne forskydning fører til en række interessante genlæsninger og nyfortolkninger af ikoniske økonomisk-politiske tænkere, fra Adam Smith over Karl Marx og frem, som tillige rækker langt ind i kernen af det sociologiske projekt.

Charbonnier er filosof og ansat ved *Centre national de la recherche scientifique*

(CNRS) samt underviser ved Sciences Po i Paris. At hans habilitations-skrift har været imødeset med store forventninger på den frankofone intellektuelle scene, indikeres af det forhold, at Bruno Latour har medvejet og nu anbefalet arbejdet på bogens bagside, alt imens Dipesh Chakrabarty har skrevet det stærkt rosende og opsluttende forord. Heldigvis viser det sig ved læsning hurtigt, at Charbonnier nok har læst og integreret disse forfatteres teoribidrag i sit eget projekt, men at han drives af en original ambition og et imponerende overblik over og arbejde med et langt mere vidtforgrenet fletværk af social-filosofisk og politisk tænkning. Endvidere viser det sig, at sociologien spiller en interessant dobbeltrolle i Charbonniers læsninger: dels som et historisk objekt, hvis opkomst og skæbne står på spil i fortællingen – og dels som inspirationskilde til selve læsningens præmisser. Alene af denne grund bør vi som sociologer spidse ører.

Efter et første kapitel, der ridser bogens projekt, begrebslige præmisser og argumentationsgang op, følger bogens øvrige 10 kapitler groft sagt den tredelte fasetænkning, hvormed Charbonnier foreslår at genfortolke modernitetens politiske tænkning i miljømæssigt perspektiv. Kapitlerne 2 og 3 omhandler således den tidligt-moderne agrar-økonomi i det 18. århundrede og måden, hvorpå denne betinges af de forestillinger om ejen-

domsret og autonomi, som Charbonnier i dialog med Smith døber »den liberale pagt« (s. 58 ff.). Hernæst behandles over fire kapitler overgangen til en kulbaseret industriøkonomi i det 19. århundrede, med hovedvægten lagt på varianter af socialistisk markeds kritik og »det sociale problems« idehistorie, herunder hos Émile Durkheim (i kapitel 5) og Marx (i kapitel 7). Endelig følger fire kapitler om perioden fra det 20. århundredes efterkrigstid og frem til nutiden, med fokus først på den keynesianske periode (kapitel 8), dernæst på miljøkritikkens fremvækst fra 1970'erne og frem (kapitel 9), og afsluttende med to kapitler (10 og 11), der dels har et samtidsbåret blik, dels bevæger sig fra Charbonniers udlægninger af andres tanker til hans mere selvstændige ideer om klimapolitikens nutidige vilkår.

Den røde tråd i narrativet udgøres af den kernefigur, der tillige har givet bogen dens titel: nemlig at Vestens moderne politiske tænkning alle dage har kredset – om end til tider på indirekte eller ambivalente måder – om forbindelsen mellem kollektiv frihed (autonomi) og kollektiv rigdom (*affluence*). Hvor den politiske idehistorie har haft tendens til udelukkende at fokusere på førstnævnte problematik og dens aflæggere, i form af rettigheder, demokrati og retfærdighed, der ønsker Charbonnier således at vise, at spørgsmålet om rigdom og dennes materielle, det vil sige økologiske, teknologiske og organisatoriske rammevilkår, reelt altid har været indflettet i modernitetens progressive, og »produktionistiske«, idealer. Det er mod ekskaveringen af denne forbindelse mellem autonomi og rigdom, at Charbonnier retter sin miljømæssige politiske idehistorie, idet han konkret omsætter denne gennem en treleddet opmærksomhed på økologiens (»naturens«) rolle som subsistensgrundlag, som beboeligt territorium og som kilde til autoritative vidensformer. Og det er denne forbindelse, som med klimaforandringerne definitivt må bringes til ophør.

Charbonniers genlæsninger af økonomisk-politiske tænkere som John Locke (kapitel 2), Alexis de Tocqueville (kapitel 4), Thorstein Veblen (kapitel 6) og flere andre i dette perspektiv fremstår for denne læser gennemgående solide, interessante, og ikke mindst båret af en vilje og evne til at gå imod gængs ortodoksi. Dette sidste træk er særligt tydeligt for undertegnede i omgangen med sociologiens kongerækketænkere. Således har miljøsociologer længe rammesat Durkheims metodologiske diktum om samfundet som et *sui generis* realitetsniveau som ensbetydende med disciplinens stadfæstelse af en antropocentrisk økologi-fornægtelse. I modsætning hertil viser Charbonnier (s. 106 ff.), hvordan Durkheims tanker om arbejdsdelingens rette (organiske) og patologiske (individualistiske) former sker med eksplicit afsæt i den modernistiske forestilling om en grænseløs produktionsøkonomi, hvis konflikter og integrative balancer i den sociale sfære han gør til sociologiens opgave at afsøge og varetage. I den forstand, foreslår Charbonnier, er det mere rimeligt at læse Durkheim som grundlægger af en egentlig »kulstof-sociologi«.

Tilsvarende foreslår Charbonnier en Marx-læsning (s. 145 ff.), der i mindre grad end såkaldte øko-marxister betoner dennes (angiveligt »proto-økologiske«) tanker om en »metabolisk flænge« i det industrialiserede landbrugs stofveksling med de voksende industribyer, for i stedet at betone Marx' konsistent produktionistiske fiksering på den industrielle arbejderklasse som historiens subjekt, på bekostning af evnen til at tilskrive betydning til småbøndernes samtidige kamp for deres anknytning til jorden. Her så den intellektuelle kim, antyder Charbonnier, til det ideologiske drama, som i anden halvdel af det 19. og første halvdel af det 20. århundrede gør småbønder og godsejere til uensartede allierede for anti-socialistiske, konservative og siden egentligt fascistiske politiske kræfter. Denne dynamik, og i det hele taget be-

tydningen af »samfundets« divergerende forsvar mod markedets og teknologiens omdannelse af landjorden til en (»fiktiv«) vare, indfanges senere og bedre af Karl Polanyi. I det hele taget tillægger Charbonnier Polanyis evne til at forbinde økologi og politik stor betydning, også når det gælder forståelsen af nutidens klimapolitik, der således fremstår som en ny »stor transformation« under i øvrigt forandrede vilkår (s. 252 f.).

Efterkrigstidens samfundstænkning præges ifølge Charbonnier af en markant tilbagegang i økologisk refleksivitet, symboliseret ved Herbert Marcuses forskydning af emancipationens problematik fra arbejdets til kreativitetens domæne (s. 175 ff.) – på måder, der står i skærende kontrast til den globale metaboliske intensivering, som i nutidens litteratur om den antropocæne tidsalder kaldes for »den store acceleration«. Først fra omkring 1970 gøres spørgsmål om »grænser for vækst« og tekno-videnskabelige risici hernæst til genstand for fornyet opmærksomhed, sidstnævnte inkarneret i Ulrich Becks begreb om »risikosamfundet«. Trods udviklingen af en egentlig økologisk-økonomisk tænkning om materialestrømme, og trods risiko-sociologiens forskellige indsatser, er det imidlertid her Charbonniers påstand, at såvel den teknokratisk-apokalyptiske grænse-diskurs som den ansvarligheds-fokuserede risikodiskurs har udtømt deres betydning i klimaforandringernes tidsalder. At Charbonnier her nøjes med en besk (men i denne anmelders øjne velplaceret) kritik af Anthony Giddens' (»tredje vej«-) gentolkning af risici som mulighed (s. 201 ff.), men undlader at gå i dialog med Becks mere vidtrækkende tanker om kosmopolitisk og konflikt-drevet risiko-politik, fremstår dog for mig som en lidt for hastig indsnævring af det klimapolitiske mulighedsrum.

Det ændrer imidlertid ikke ved det forhold, at Charbonnier også i sine mere selvstændige, afsluttende betragtninger om den nuværende søgen efter et kritisk-økologisk kollektivt subjekt, som

kan formå at afkoble idealet om autonomi fra det produktionistiske krav om grænseløs vækst, leverer interessant stof til sociologisk efterfølgelse. Charbonnier fremskriver og indskraver sig her i et nyt kritisk-intellektuelt terræn (kapitel 10), som via videnskabsstudier, postkolonial tænkning, natur-antropologi og politisk økologi har udjævnet og »symmetriseret« modernitetens skel mellem mennesker og ikke-mennesker, samfund og natur, og mellem Vesten og den ikke-vestlige verden, det globale nord og syd. Fra dette afsæt, foreslår han hernæst (kapitel 11), må en adækvat klimapolitik lære fra socialismens mangeartede erfaringer at genpolitisere spørgsmålene om anknytninger til territoriet, om subsistens hinsides rigdom og om demokratiseringen af økologisk viden. Alt sammen ud fra devisen, at et nyt økologisk subjekt må inkarnere ikke »samfundets«, men nu selve Jordens forsøg på at forsvare sig selv mod produktionismens tyranni.

Overordnet udviser Charbonnier her et velplaceret intellektuelt mådehold, idet han fastslår (s. 257), at det næppe er filosofiens opgave at anvise de præcise former for eller veje til et sådant økologisk-politisk subjekts faktiske virkeliggørelse. Jeg vil mene, at samme diktum med fordel kan udstrækkes til sociologien, der her tilsvarende må agere ligeværdig dialogpartner for aktive offentligheder. Ikke desto mindre er det særligt i disse afsluttende og samtidsrettede betragtninger, vil jeg hævde, at forskellen mellem en filosofisk-idehistorisk og en sociologisk tilnærmelse til klimaproblematikken bliver tydelig, og samtidig mest akademisk og politisk betydningsfuld. For nok gør Charbonnier ret i at fremhæve en ideernes materielt-politiske virkningshistorie som afgørende for at gribe de brede træk i modernitetens samlede forskydninger over tid. Men når det kommer til samtidens mange, forskelligartede og forskelligt situerede kampe om lokale og globale økologiske anknytninger, i såvel nord som syd, forekommer det måske mindre overbevisende, at disse adækvat lader

sig læse gennem en singular prisme af socialistisk autonomi og post-vækst, interessant og vigtig som denne prisme er. Her er således rigelig plads til en komparativt udvidet og teoretisk selvbevidst miljøsociologi, parat til at forstå sig selv som arvtager af disciplinens samlede projekt.

Anders Blok

Sociologisk Institut,
Københavns Universitet

Frank van Tubergen: Introduction to Sociology

Oxon: Routledge 2020 (512 sider ISBN: 978-0-8153-5385-0)

Introduction to Sociology (2020) er en sublim introduktion til den sociologiske videnskab. Jeg ville ønske, at den var udkommet, da jeg i sin tid begyndte at læse. Bogen er skrevet af den hollandske professor fra Utrecht Universitet og medlem af det europæiske akademi for sociologi Frank van Tubergen, som er en erfaren og yderst kompetent sociologisk håndværker. Det har han demonstreret igennem årtier, hvor han har publiceret adskillige artikler om betydningen af sociale netværk, immigration og religion i disciplinens højest rangerede og mest prestigøse tidsskrifter.

Hvis jeg skal fremhæve én ting, som jeg er allermest begejstret for ved *Introduction to Sociology*, er det, at sociologien fremstilles som en moden videnskabelig disciplin, der i kraft af et særegent sociologisk perspektiv spiller en væsentlig rolle i forhold til at beskrive og forklare komplekse sociale fænomener. Dette sætter jeg umådelig stor pris på, da jeg synes det er begrædeligt sjældent, at man læser en introduktionsbog til sociologi uden at sidde tilbage med det indtryk, at disciplinen havde sin storhedstid for længe siden, da nogle få lovpriste og kanoniske tænkere levede. *Introduction to Sociology* anerkender, at nutidig sociologi står på skuldrene af klassiske værker, men modsat mange tidligere introdukti-

onsbøger får nutidig sociologi også den opmærksomhed, den fortjener.

Introduction to Sociology er således ikke en introduktion til sociologiens idéhistorie, som sociologiske introduktionsbøger nogle gange tenderer mod at være. Det er derimod en introduktion til, hvordan man som nutidig sociolog tænker og arbejder. Dette bidrag falder på et tørt sted, da jeg deler fremtrædende sociologer som Richard Swedberg og Omar Lizardos bekymring for, at sociologistuderende kun i sjældne tilfælde tilegner sig evnen til at 'teoretisere' forstået som den kreative proces, hvorigennem man ikke 'kun' redegør for teori, men også bruger eksisterende teori og empiriske indsigter til at udvikle nye idéer, som derefter kan efterprøves videnskabeligt.

Introduction to Sociology er struktureret på følgende måde. I den første del, som hedder 'Thinking like a sociologist' forklarer van Tubergen, hvad der karakteriserer de spørgsmål, som sociologien stiller. Han lægger vægt på, at sociologiens genstandsfelt er sociale fænomener og kollektive handlinger – ikke individuelle fænomener og individuelle handlinger. Derefter gør van Tubergen det klart, at sociologien har til formål at beskrive og forklare sociale fænomener, samt at gøre den viden, der produceres, anvendelig i forhold til at adressere sociale problemer. I relation til det sidste gør van Tubergen det klart, at sociologi er en videnskab. Med dette mener han, at disciplinens formål er at beskrive og forklare sociale fænomener baseret på videnskabelige metoder – ikke at bedrive aktivisme eller at understøtte bestemte politiske agendaer eller normative idealer. Her kunne man dog godt have ønsket en kritisk diskussion af, hvorvidt normative idealer og sociologisk videnskab i praksis så let lader sig adskille. Derefter diskuteres, hvad der karakteriserer sociologiske teorier, og på hvilke måder sociologiske teorier kan ekspliciteres og gøres gennemsigtige ved hjælp af ord, grafiske fremstillinger og/eller ligninger. Derpå følger en oversigt over de kvantitative og kvalitative